

ПРОБУДЖЕННЯ ВЧЕНОГО

Д.М. ГРОДЗІНСЬКИЙ

Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України
Україна, 03143 Київ, вул. акад. Заболотного, 148

У нас була дуже дружна родина: батьки й ми — двоє хлопців: мій старший брат Андрій і я, Дмитро. Батько, Михайло Карпович, і мати, Віра Пилипівна, завжди пишалися нами, хоча нам цього й не демонстрували. Ми поводитись як спокійні й непередливі діти, надмірно не бешкетували, вчилися завжди добре, були досить самостійними й верховодили у своїх класах. Андрій був дуже добрим до мене — і мої ще дошкільні роки склались під впливом старшого брата. Він рано навчився читати, і я з захопленням, коли він був у школі, гортав його улюблені книги: “Пригоди капітана Врунгеля”, “Кондукт і Швамбранія”, “Сонце на столі”, “Сто тисяч де, сто тисяч чому...” і романи Жуля Верна, Майна Ріда, Сервантеса, Діккенса.

Андрій дуже рано виявив схильність до науки, експерименту: невгамовно майстрував і багато чого колекціонував. Спочатку він захоплювався збиранням мінералів, копав глибокі ями, сподіваючись знайти щось нове і незвичайне. Справді, він часто замислювався, спостерігаючи як глибоко проникає коріння в ґрунт і де ховаються дощові черв'яки.

Батьком було влаштовано великий колекційний розплідник і зовсім малими ми часто ходили поміж діляночок з дивовижними рослинами, які, напевно, пробуджували в Андрія допитливість. З часом брат почав колекціонувати поштові марки, бо батько от-

римував з багатьох країн світу насіння й на конвертах були марки різних країн світу. Захоплення колекціонуванням марок Андрій зберіг упродовж всього життя.

Навчаючись у 2—3-му класах, Андрій “організував” начебто хімічну лабораторію — великий стіл, на якому тримав необхідний для дослідів посуд й багато склянок з реактивами. Особливо подобалась йому гальваностегія; він навчився перетворювати виробу з міді на “срібні”, з галів, які утворюються на листі дуба, й залізних цвяхів виготовляв чорнило, імітував виверження вулкану, використовуючи сірку з перманганатом калію й вливаючи в “жерло” сірчану кислоту; відтворював багато якісних реакцій з аналітичної хімії. Його захоплення підтримували викладачі сільськогосподарського інституту, у дворі якого ми й мешкали.

Андрій любив мандрувати разом з батьками по лісах та луках, намагався розшукати вхід до легендарних підземних ходів, які нібито вели з глибин Замкової гори далеко за Рось. Батьки розкривали перед нами чарівний світ природи. Завдяки їхнім розповідям нам здавалось, що найдрібніший клаптик земної кулі наповнений таємницею. Особливо привабливим був світ рослин. Андрій змалку знав латинські назви багатьох рослин. Батьки показували багате різноманіття рослин, пояснювали пристосувальні ознаки, наприклад, уздовж залізниць мандрують “чужі” рослини, молоточки-пильники вдаряють по спинці комаху,

яка влізає в квітку шавлії, точно, немовби за годинником, відкриваються й закриваються квітки, однаково, проти ходу годинникової стрілки, в'ється стебло хмелю, летить "скажений огірок" під впливом реактивної сили струменя, з котрим розсвітається насіння, спалахує миттєвий вогонь в жаркий день біля неопалимої купини. Рослини зачаровували, їхня загадковість, яку виявляєш на кожному кроці, безсумнівно, зародила в Андрія на все життя цікавість до рослинного світу, пробудила бажання стати справжнім натуралістом. Але батькові розповіді були не тільки про рослини; він вчив нас історії рідного краю, водив по Змієвим валам, показував, де слов'яни ховались від татар, де вони пірнали у воду й тривалий час дихали через очеретяні трубочки. Блискучий знавець кількох мов, він передав Андрієві бажання навчатись одночасно кільком мовам.

Війна порушила безжурне дитинство. Розпочалися евакуаційні мандри, злидні, голод, невпевненість у майбутньому... Спочатку евакуація відбувалася на звичайнісінькому човнику по Росі й Дніпру до Черкас, далі Дніпропетровськ, Північний Кавказ, кілька місяців в Краснодарі й станиці Красноармійській і знов втеча від ворога уже на возі з головою колгоспу, який вирішив повернутись додому й залишив нас у лісі, де ми жили, очікуючи, коли відкриється шлях через Туапсе. Потім Сухумі, Баку, Красноводськ, Ташкент, Алма-Ата (нині Алмати) — як кінцевий етап евакуації.

Коли ми були в Алма-Аті, Андрій був годувальником родини, бо лише йому пощастило знайти роботу в Казахському інституті землеробства, де він молотом подрібнював брили твердого фосфориту на фосфоритне борошно, водночас підтримуючи перегінний куб для одержання дистильованої води. Завдяки цьому нам видали продуктові картки.

Батьки вкрай хотіли повернутись до рідного краю, тому після перелому в ході війни ми переїхали у Воронежську область, у село Конь-Колодязь, де Андрій вступив до сільськогосподарського технікуму і навчався у ньому, аж доки не був мобілізований до лав Червоної Армії. Ми з матір'ю проводжали його у районний центр. Коли він опинився серед кількох сотень стриженних юнаків і пройшов повз нас,

мені стало неймовірно шкода його, бо здавалось, що він пішов у якесь інше життя, з якого немає вороття. Так, певно, воно й було. Але повернувшись до села, ми дізналися, що, за новим наказом, студентів технікумів до закінчення навчання не мобілізують. Мати відразу ж поїхала шукати ешелон, який повіз Андрія до Липецька, доїхала на товарних потягах до вузлової станції Грязі, де на численних шляхах стояли десятки ешелонів. Вона в темряві ночі бігала серед цих ешелонів і гукала: "Андрію! Андрію!...". Й диво! Вірніше, двоє див трапились: мама знайшла Андрія в одному з ешелонів і командир відпустив його.

Невдовзі ми повернулись в щойно звільнену Білу Церкву, а Андрій залишився в Конь-Колодязі, де після закінчення технікуму пішов до лав Червоної Армії: прослужив 6 років спочатку в Підмосков'ї, а потім у Севастополі, де, до речі, був серед будівельників, які відновлювали будинки біля Інституту біології південних морів.

Безпритульне гірке життя років війни не знищило допитливості Андрія і вміння бачити довкола себе велич, яка панує над цінностями будовності. Його вражала й сувора краса Заїлійського Алатау, дивувала невечерпність родючості земель Кубанщини, він розумів красу жилкування фосфоритного каміння.

Андрій був дуже відданий родині. Нещодавно у щоденику батька я знайшов слова занепокоєння, що від Андрія аж два дні не було листа: він щодня писав листи, й не коротенькі повідомлення, що, мовляв, усе гаразд, а просторі, з яскравим описом подій його армійського життя, викладенням різних думок і спостережень. Під час служби в армії Андрій поступив на агрономічний факультет заочного відділення Тімірязевської сільськогосподарської академії, а після демобілізації став студентом Білоцерківського сільськогосподарського інституту. З перших же років навчання душа вченого у Андрія невгамовно штовхала його до пошуків нового. Науковий пошук був радістю і потребою водночас.

Першою науковою працею Андрія було встановлення причин вторинного квітування у рослин: він помітив, що відхилення від звичайної норми температури біля коренів рослини провокує вторинне утворення квіток. Розпочалась юність вченого...

Надійшла 01.02.2001